

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยได้ให้อำนาจหน้าที่แก่เจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งเป็นกลไกแรกของกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นอำนาจในการสอบสวน การจับกุม การตรวจค้น การออกหมายจับ การควบคุมและการพิจารณาการปล่อยตัวชั่วคราว โดยเป็นอำนาจเด็ดขาดไม่มีระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ

จากสมมติฐานดังกล่าว หลังจากที่ผู้ศึกษาได้ศึกษาเพื่อทดสอบสมมติฐานดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นดำเนินการศึกษาด้วยวิธีวิจัยเอกสาร (Research Document) เป็นหลักซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) ด้วยการศึกษอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจในกระบวนการยุติธรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ ของประชาชนและการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ประชาชนผู้ซึ่งเคยไปติดต่อยังสถานีตำรวจต่างๆ ทนายความ เจ้าพนักงานตำรวจ และนักวิชาการ ตลอดจนผู้ศึกษาได้เข้าร่วมสัมมนาวิชาการ ได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

การที่จะปรับปรุงกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ว่าจะเป็นอำนาจในการสอบสวน การจับกุม การตรวจค้น การออกหมายจับ การควบคุมและการพิจารณาการปล่อยตัวชั่วคราว ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์มาเป็นระยะๆ ว่าจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไข โดยเห็นว่า อำนาจดังกล่าวเป็นอำนาจเด็ดขาด ไม่มีระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ ต่อมาได้มีคดีฆาตกรรม นางสาวเชอรี แอน คดีฆาตกรรมนายแสงชัย สุนทรวัฒน์ หรือแม้แต่คดี ส.ป.ก. 4-01 ก็ตาม สิ่งที่ติดตามมาจากการวิพากษ์วิจารณ์ก็คือ ข้อเสนอให้ปรับปรุงแก้ไขระบบต่างๆ ให้ดีขึ้นซึ่งการที่ให้องค์กรอื่นเข้ามาตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นสิ่งดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขอหมายค้น หมายจับต่างๆ ควรที่จะให้ศาลเป็นผู้ออกหมาย ซึ่งเป็นการถ่วงดุลตรวจสอบอำนาจตำรวจมิใช่ให้อำนาจตำรวจเป็นผู้ออกหมายค้น หมายจับได้ด้วยตัวเอง การที่ให้ศาลเป็นผู้ออกหมายถือได้ว่าเป็นไปตามหลักสากลที่นานาประเทศยอมรับ เป็นไปตามหลักการตรวจสอบโปร่งใส แต่ในการจะแก้ไขปรับปรุงระบบกระบวนการยุติธรรมนั้น น่าจะต้องประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์หลักๆ 2 ประการด้วยกันคือ

1. การเพิ่มหลักประกันการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน
2. การเพิ่มประสิทธิภาพ การควบคุมอาชญากรรมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

โดยมีข้อสมมติฐานที่ว่า “ทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่า ผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิด (Presumption of innocence)” โดยจะต้องดำเนินการให้วัตถุประสงค์ทั้งสองประการปรับใช้ได้อย่างสมดุล ไม่เน้นวัตถุประสงค์ประการใดประการหนึ่งมากเกินไป กล่าวคือ หากเน้นวัตถุประสงค์ประการแรกมากเกินไป ก็จะทำให้ไม่สามารถหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ แต่หากเน้นวัตถุประสงค์ประการที่สองมากเกินไป ก็จะทำให้โดยการให้อำนาจแก่องค์กรของรัฐมากเกินไป

ตำรวจมีภารกิจในแง่ของการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งเป็นภารกิจหลักของตำรวจอีกอย่างหนึ่ง สาเหตุที่ตำรวจต้องเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายก็เพราะว่า เพื่อแสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายบ้านเมือง ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนกีด ในกรณีที่มีการละเมิดกฎหมายกีด การบังคับใช้กฎหมายนั้นถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะก่อให้เกิดความหวาดกลัวหรือเกรงกลัว ไม่กล้ากระทำความผิดในส่วนหนึ่งด้วย

ซึ่งจะพบว่า มาตรการในการบังคับใช้กฎหมายนั้น ไม่ว่าจะเป็นการจับ การค้น การสอบสวน สิ่งเหล่านี้เป็นมาตรการที่จะเข้าไปกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้วย บ่อยครั้งที่ใช้อำนาจเหล่านี้ อาจจะเป็นปัญหาเกิดขึ้นมาได้

ดังนั้นในระบบกระบวนการยุติธรรม ผู้ศึกษาคิดว่าหลักที่จะมาปรับปรุงหรือแนวความคิดหลักๆ ที่การใช้อำนาจรัฐขององค์กรทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ เพราะฉะนั้นตัวกระบวนการยุติธรรมเองจะต้องเป็นกระบวนการที่ชอบด้วยกฎหมาย ชอบด้วยรัฐธรรมนูญและชอบด้วยการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพด้วย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งขณะนั้นประเทศไทยเข้าสู่ความเป็นสากล จะเห็นได้ว่าการยอมรับหลักนิติธรรมของประเทศจะมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกในยุคโลกาภิวัตน์ จะเห็นได้ว่าการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ นานาชาติต่างจับตามองกระบวนการยุติธรรมไทยว่าจะให้ความเป็นธรรมเพียงพอหรือไม่ ดังนั้น การปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมซึ่งต้องมีหลักการความเป็นสากลซึ่งนานาชาติยอมรับ ถ้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมของไทยจากการศึกษามาแล้ว ผู้ศึกษาใคร่ นำหลักการที่เป็นสากลพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. หลักเรื่องสิทธิเสรีภาพ กระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ตำรวจถึงศาลนั้นเป็นเพียงกระบวนการวิธีให้ไปถึงเป้าหมายคือสิทธิเสรีภาพ ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมต้องเป็นกระบวนการที่ชอบด้วยกฎหมาย ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ และชอบด้วยการคุ้มครองเสรีภาพด้วย คือ เป้าหมายชอบ วิธีการก็ต้องชอบ

2. ความเท่าเทียมกันในการใช้กฎหมายเป็นปัญหาใหญ่สำหรับสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมอุปถัมภ์และสังคมอำนาจนิยมพอสมควร

3. เรื่องความโปร่งใส (Transparency) ความโปร่งใสที่เขาบอกว่าความโปร่งใสคือแสงสว่าง คือตำรวจที่ดีที่สุด คือความโปร่งใสนั้นจะทำให้เกิดแสงสว่างเมื่อเกิดแสงสว่างแล้วจะนำไปสู่การตรวจสอบซึ่งดีที่สุด โดยจะทำให้เป็นต้นกำเนิดของสิ่งทุกอย่างทุกอย่างแล้ว โดยมีการตรวจสอบการใช้อำนาจของทุกองค์กร

4. หลักการตรวจสอบ ซึ่งก็หมายความว่าจำเป็นที่จะต้องมีการตรวจสอบระหว่างองค์กรต่างๆ เพื่อให้แน่ใจได้ว่าผู้ที่ใช้อำนาจนั้นไม่ใช้อำนาจโดยเป็นเผด็จการหรือใช้ตามอำเภอใจของตัวเอง ซึ่งจะเป็นการตรวจสอบทั้งในระดับของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมด้วยตนเอง ในการตรวจสอบโดยระดับองค์กรผ่านทางกลไกของสภาเป็นการตรวจสอบโดยประชาชนผ่านทางสื่อมวลชนเหล่านี้ เป็นสิ่งที่รัฐธรรมนูญนี้พยายามจะสร้างให้เกิดขึ้น

5. ถ้อยแถลงเรื่องอิสระของตุลาการและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม มีความพยายามที่จะใส่ความอิสระของหน่วยงานอื่นๆ ลงไปด้วยในชั้นล่างเบื้องต้นแต่ไม่สามารถทำได้มากนัก ที่ปรากฏชัดในที่นี้คือ อิสระของตุลาการจากการแทรกแซงจากภายนอกและการครอบงำจากภายในตนเอง ซึ่งเป็นหัวใจของการบริหารงานยุติธรรมรวมทั้งความเป็นอิสระของอัยการ ความเป็นอิสระของตำรวจ ซึ่งจะต้องมีในระดับที่พอสมควรที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีและก็เป็นเพื่อเป็นประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง อันนี้ก็เป็นสิ่งที่ต้องตระหนักไว้ว่าเป็นหัวใจของรัฐธรรมนูญฉบับนี้

6. เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation) การมีส่วนร่วมนี้จะมีในหลายลักษณะ แต่โดยภาพก็คือว่ารัฐนั้นจะต้องเอื้อมลง ประชาชนจะต้องใหญ่ขึ้น แนวคิดเรื่องกรรมสิทธิ์มนุษยชนแห่งชาติก็ดี ผู้ตรวจการแผ่นดินรัฐสภาที่ดี เรื่องอื่น ๆ ก็ดี ก็จะเป็นสิ่งที่พวกเราที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมต้องตระหนักว่าเป็นส่วนหนึ่งของการที่เราคืนอำนาจให้ประชาชนให้เข้ามีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ ด้วย

7. เป็นสิ่งที่อยู่ในรัฐธรรมนูญเป็นแนวคิดก็คือเรื่องการคุ้มครองสิทธิของบุคคล (Human Rights) ซึ่งตรงนี้ก็กลุ่มผู้ที่ถูกละเลย กลุ่มผู้ที่เป็นกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทั้งหลายจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐธรรมนูญจะต้องกำหนดหลักประกันไว้อย่างชัดเจนว่ารัฐจะต้องให้ความสำคัญตรงนี้ก็จะเห็นว่าปรากฏอยู่ในหลายบทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม

ทั้งหมดนี้ก็จะนำสังคมไทยไปสู่ระบบที่เป็นระบบที่ปกครองโดยกฎหมายหรือกฎหมายเป็นใหญ่ที่เรียกว่า หลักนิติธรรม หรือ Rule of Law ซึ่งเป็นหลักสากลที่นานาประเทศยอมรับและการจะพิจารณาอำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่า เป็นแนวคิดที่ผลักดันให้เพิ่มหลักประกันการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา โดยการจำกัดอำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ว่าจะเป็นอำนาจในการสอบสวน การจับกุม การตรวจค้น การออกหมายจับ การควบคุม

และการพิจารณาการปล่อยตัวชั่วคราว โดยเลียนแบบหรือนำเอากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของอารยประเทศที่เป็นสากลมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมของไทยเป็นสิ่งที่ดีสอดคล้องกับหลักสากลที่นานาประเทศยอมรับแต่จะต้องเตรียมความพร้อมของปัจจัยอื่นๆซึ่งจำเป็นต่อการบริหารงานกระบวนการยุติธรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ นั่นก็คือ ความพร้อมในองค์กรตำรวจเอง และความพร้อมขององค์กรอื่นๆ ที่จำเป็นต่อกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นองค์กร ศาล อัยการ ทนายความ ซึ่งปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรตำรวจยังขาดแคลนปัจจัยที่จำเป็นต่อการบริหารมากไม่ว่าจะเป็นยานพาหนะ เงินเดือน วิทยุ อาวุธปืน ฯลฯ เช่น นายตำรวจสำเร็จการศึกษาใหม่ ๆ เงินเดือนก็เพียงประมาณ 7,000 บาทต่อเดือน แต่จะต้องมีภาระที่จะต้องซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งพนักงานสอบสวน ไม่ว่าจะเป็น เครื่องพิมพ์ดีด คอมพิวเตอร์ โต๊ะ เก้าอี้ วิทยุมือถือ เป็นต้น ถ้าหากไม่ซื้อมาเองก็ไม่มีอุปกรณ์มาปฏิบัติงานเนื่องจากทางราชการไม่ได้จัดหาให้แต่อย่างใด จึงเป็นปัญหาอย่างมากที่ผู้ปฏิบัติงานเองยังมีความเดือดร้อน ก็เป็นการยากที่จะอำนวยความสะดวกยุติธรรมได้ ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติหน้าที่ได้ นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจขาดการฝึกอบรม ศึกษาเพิ่มเติม ให้มีความพร้อมอยู่เสมอเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งหลังจากสำเร็จการศึกษาแล้วก็ไปปฏิบัติหน้าที่อีกหลายปีจึงจะมีโอกาสมาฝึกอบรม ซึ่งบางคนก็อาจไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรมอีกเลย และเมื่อมาพิจารณาดูสถานีตำรวจต่างๆ ก็ขาดแคลนปัจจัยทางการบริหารต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นยานพาหนะ น้ำมันเชื้อเพลิง สถานที่ปฏิบัติงานซึ่งมีไม่เพียงพอหรือมีแต่ก็ไม่มีความเหมาะสม เช่น รถยนต์สายตรวจ รถจักรยานยนต์สายตรวจก็มีสภาพเสื่อมโทรมชำรุด เนื่องจากอายุการใช้งานมานาน ไม่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือมีการบำรุงรักษา ขาดการบำรุงรักษา ซึ่งสิ่งต่างๆที่กล่าวมาข้างต้นนั้นมีความจำเป็นต่อการบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่วางไว้ได้

และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาความพร้อมของศาลซึ่งมีอำนาจออกหมายไม่ว่าเป็นหมายค้น หมายจับ ตามกฎหมายใหม่ตามรัฐธรรมนูญ ในกรุงเทพมหานคร ต่างจังหวัดก็คงในตัวจังหวัดหรืออำเภอใหญ่ ๆ บางอำเภอ แต่ถ้าหากความจำเป็นที่จะต้องจับหรือค้นคนที่อยู่ห่างไกล การคมนาคมขนส่งไม่มี ไม่สะดวก เช่น อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ซึ่งจะต้องมาขอหมายต่างๆยังศาลจังหวัดแม่สอด ระยะทางเดินทางจากอำเภออุ้มผางมาอำเภอแม่สอดประมาณ 160 กิโลเมตร อีกทั้งต้องเดินทางข้ามภูเขาหลายลูกเช่นนี้ เป็นปัญหาทางการบริหารทั้งสิ้น และถ้านึกถึงงานท่านผู้พิพากษาขณะนี้ การพิจารณาคดีอย่างเดียวก็นับว่ามีปริมาณมาก วันหนึ่งพิจารณาหลายๆคดี ต้องการจะออกหมายจับ หมายค้น ท่านผู้พิพากษาเหล่านี้ท่านไม่ทราบเรื่อง ไม่เหมือนพนักงานฝ่ายปกครองหรือพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นเจ้าของเรื่องรู้ตัวว่าอะไรเป็นอะไร เพราะฉะนั้นก่อนที่จะมาขอให้ท่านออกหมายจับหรือหมายค้น ต้องทำคำร้องเข้าไป แล้วก็ต้องแสดงเหตุผลว่า ศาลจะออกหมายจับ

หมายค้น ในเรื่องเหล่านี้ ซึ่งภาระงานในหน้าที่ก็จะต้องเพิ่มขึ้นอีกกว่าในแต่ละเรื่องที่จะต้องพิจารณาว่า ออกหมายจับได้หรือเปล่า ออกหมายค้นได้หรือเปล่า ซึ่งจะต้องแก้ปัญหาปัจจัยทางด้านการบริหารควบคู่กันไป

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า แนวคิดในเชิงทฤษฎีกับแนวทางปฏิบัติ อาจจะไม่สามารถจะเป็นแนวทางที่ทำได้ง่ายๆ ในช่วงเวลาสั้นๆ แต่มันก็เป็นสิ่งที่จะต้องเกิดขึ้น โดยธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งจะต้องมีการเปลี่ยนมาก ในขณะที่ความรับผิดชอบในหน้าที่ที่จะต้องเข้าไปป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิด ก็อยู่เฉพาะหน้าก็จะมีความรู้สึกว่า ถ้าต้องปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญก็จะเสียหน้าที่ที่ตัวเองจะต้องทำไป และความไม่พร้อมขององค์กรต่างๆ โดยเฉพาะศาลผู้พิพากษาศาลานที่ทำงาน วัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยีต่างๆ ฯลฯ ประเด็นต่างๆ เหล่านี้เป็นประเด็นในเชิงบริหารเพราะฉะนั้นเพื่อให้การอำนวยความสะดวกธรรมดั่งกล่าวนั้นเป็นไปตามความมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2540 รัฐเองก็ต้องสนับสนุนให้มากขึ้น ไม่ว่าจะในด้านงานงบประมาณ เทคโนโลยี ปัจจัยที่มีความเป็นในด้านการบริหารงานต่างๆ ซึ่งถ้าหากขาดความพร้อมในส่วนต่างๆ เหล่านี้ ก็ยากจะบรรลุเป้าหมายได้

ในส่วนของนักวิชาการทุกสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ควรที่จะ

1) ให้ความสนใจในการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของนานาประเทศ ในเชิงเปรียบเทียบ โดยพิจารณาอย่างลึกซึ้งทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ระบบการเมืองการปกครอง พัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งส่งผลต่อหลักการขั้นพื้นฐาน การจัดโครงสร้างองค์กร และวิธีการบริหารงานและปฏิบัติงานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของแต่ละประเทศ ทั้งนี้ เพื่อขจัดความสับสนในทางวิชาการที่เกิดขึ้นในไทยขณะนี้

2) ศึกษาวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและในเชิงคุณภาพ เพื่อตีแผ่ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับกฎหมายในทางปฏิบัติจริง ว่าเป็นอย่างไร เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย มีพฤติกรรม ความประพฤติ และการปฏิบัติอย่างไร ปัจจัยที่เป็นสาเหตุต่อการไม่มีประสิทธิภาพและความไม่เป็นธรรมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีอะไรบ้าง ทั้งนี้ เพื่อจะได้จัดทำข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขให้ตรงจุดและปฏิรูป